

Knut Wolfgang Norr, Zur Stellung des Richters im Gelehrten Prozess der Frühzeit: *Iudex secundum allegata non secundum conscientiam iudicat*, Münchener Universitätschriften, Reihe der Juristischen Fakultät Bd. 2, München 1967, str. XX + 105

Po dobu mnoha staletí se zabývala procesualistická literatura důležitou otázkou, zda má soudce soudit dle svého svědomí či podle návrhů a důkazů podaných stranami. Řada spisů, které se problémem zabývaly, je tak obrovská, že je ve svém celku vlastně nepostižitelná, nuance jsou mnohdy velmi minuciózní a zasahují do mnoha oborů naukových, přístup autorů velmi rozdílný dle jejich metodické přípravy a filosofického zabarvení. Problém zasahuje do dvou velkých a důležitých principů procesního práva; jednak je zásadou *iudex secundum allegata non secundum conscientiam iudicare debet* vyjádřen princip projednací, ale v jiném smyslu vyjadřuje tato paremie i zásadu zákonné teorie průvodní oproti zásadě volného uvážení důkazů soudcem.

Ačkoliv tedy jde o procesualisticky a historicky eminentně závažný problém a ačkoliv byl mimořádně často středem pozornosti nauky, chyběla v novodobé vědě práce, která by se jím zabývala podrobně. Jde také o látku mimořádně obtížnou, jejíž úplné zpracování by si vyžádalo neskápné rozsáhlého studia rukopisů, starých tisků i novější literatury a nadto by muselo obsáhnout nejen spisy právnícké, speciálně pak procesualistické, nýbrž ve stejné míře i díla filosofická a teologická. Vždyť samo užití pojmu svědomí znamená uvedení prvku morálního a etického do právní vědy, posunutí problému z roviny juristické do roviny právně filosofické a ve středověkém pojetí i do roviny právně teologické, a tu nutně musel problém zaujmout i filosofa i teologa. Najdeme tedy při výkladech o něm obšírné a důkladné pasáže i v dílech nejvýznamnějších myslitelů scholastiky, v *Summae confessorum*, ve spisech morálně teologického obsahu. Tato masa materiálu pak vyvolává svou obtížnou přehledností, růzností přístupů a mnohostranností řešení i vážné problémy heuristické a metodické.

Je tedy oprávněno napětí odborného čtenáře, který dostává do ruky první soustavnou monografii, věnovanou této otázce. Autor, dnes profesor university v Bonnu, který se věnuje především studiu učeného procesu, jak o tom svědčí i jiné jeho práce z poslední doby, se pohybuje s bezpečnou jistotou na poli právních pramenů a učené literatury právnícké. Řeší svou úlohu výlučně z hlediska procesualistického, i když sám (str.13) upozorňuje dosti důrazně, že i nejuristická problematika musí být přibrána do úvah. Ale sám literaturu nejuristickou, která se problémem zabývala, téměř v potaz nebere - k tomuto přístupu ještě zaujme stanovisko. Je však třeba přiznat, že jeho znalost legis- tické i kanonistické učenosti je znamenitá, že ovládá velmi dobře techniku bádání v rukopisných pramenech, že kriticky přistupuje k hodnocení metodických principů středověkých autorů a že jeho závěry jsou vždy bezpečně podloženy prameny a nikdy se nedává svést k pouhému teoretizování a k přílišné abstrakci, ke které by látka sama lákala.

Vše to ukazuje na vynikající školu Stephana Kuttnera, k jehož vzoru se autor v předmluvě hlásí.

Ujasniv si problémy a potíže metodologické přistoupil autor ke studiu nejprve glosátorů práva římského, sledoval krok za krokem otázku postavení soudce dle názorů jednotlivých autorů od nejstarších až po Azona a přešel poté i k dekretistům a dekretalistům a studoval pak v širokém záběru autory obojího práva až do velkého souhrnného díla Viléma Duranta. Závěrem pak probral pozdější procesualistické spisy až do Balda, načež ještě v souhrnné kapitole resumoval a znovu přehlédl své výsledky. V koncepci své práce hledá svá řešení především z hlediska úvah o projednací zásadě v procesu, jak k tomu vede literatura právnická a v první řadě pak legistická, a odsunuje do pozadí otázku volného uvážení soudcovského či soudcovy vázanosti při oceňování důkazů, jak ji zdůrazňuje hlavně literatura morálně teologická. Dokonce se (str.37) vědomě od tohoto okruhu problémů distancuje, neboť není jeho úmyslem jej dále a hlouběji sledovat.

K.V. Jörr se tedy omezil na přesně vymezené téma, pojal je výlučně juristicky a po výtce procesualisticky, a posuzujeme-li jeho výkon tímto zaměřením, pak není možno mu odepřít plné uznání. Ovšem diskutovat lze o dosahu jeho práce v souhrnu všech otázek spojených s daným tématem.

Přísané zaměření na díla právnická totiž právě v otázce soudcova svědomí ochuzuje zkoumání o další aspekty. Vypuštění tematiky důkazní teorie, která si zaslouží neméně podrobné pozornosti jako princip projednací a opomenutí široké literatury teologické, filosofické a penitenciální činí výsledný obraz příliš jednostranný. Již od 13.století sledovali i nejvýznamnější autoři, mezi nimi i Tomáš Aquinský, Bonaventura, či Alexander Haleský, otázku soudcova svědomí a spojovali ji po výtce a úvahami o vnitřní stránce soudcova přesvědčení v konfrontaci s provedenými důkazy. Otázka pak nabývá další již vyhraněné podoby, zda může soudce odsoudit na základě podaných důkazů toho, o němž sám ví, že je nevinen. Toto tematické posunutí mění i aspekty při posuzování problémů. Ale důležité je, že se zde, stejně jako v tolika jiných otázkách, v průběhu doby prolínají řešení právnická, teologická a filosofická, že spisy se na sebe vzájemně odvolávají a nelze tedy nepřehlédnout i k jiným odvětvím učenosti, pokud jejich předmět je blízký nebo dokonce totožný. V tomto smyslu tedy práci vykonat bude teprve potřeba, aby byl okruh poznatků uzavřen aspoň pro dobu středověku či ještě spíše pro období scholastické učenosti, kdy by studium zahrnuje i velké zjevy pozdní španělské scholastiky 15. století i základní postavy romanistiky a kanonistiky té doby.

Bylo by jistě nesprávné předhazovat snad Nörrovi, že svou práci nepojal ze všech těchto aspektů a v celé takové šíři. Je třeba jen upozornit při zprávě o jeho knize na potřebu rozvíjet bádání dalším směrem a dosáhnout co nejúplnějšího obrazu daných otázek, tím spíše, že jde o problémy, které se objevují jen v jiných formách a rovinách i v dnešním soudním řízení a v procesualistické nauce. Že Nörrova práce znamená k tomuto úkolu mimořádně cenný a fundovaný příspěvek, ze kterého budou příští studie nezbytně vycházet, vplynulo jistě již z těchto řádek dostatečně.

Jiří Kejř